

Böyükağa müəllimi xatırlarkən

Zümrüd Rəhimova-Şəfiyeva

AMEA Şərqsünaslıq İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, f.ü.f.d.

Azərbaycan Dövlət Universiteti filologiya fakültəsinin son kursunda, şeirlərini çox sevdiyim, mərhum Hüseyn Kürdoğlunun təklifi ilə Elmlər Akademiyasının Şərqsünaslıq İnstitutunda açılacaq “Kürd şöbə”sində işləmək üçün həftədə bir dəfə İnstituta gedib kürd dilinin sorani dialektini öyrənməyə başladım.

Şərqsünaslıq İnstitutu o zaman “İsmayiliyə” deyilən binanın beşinci mərtəbəsində yerləşirdi. Hər dəfə o gözəl binanın qapısından içəri girəndə iftixar hissi duyurdum ki, mən burada işləyəcəm. İnstitutun yeri darısqal idi, cəmi dörd şöbəsi vardı: İran, Türkiyə, Ərəb ölkələri və Mətnşünaslıq. Mən İran şöbəsinə gedirdim. Şöbə iki otaqdan ibarət idi. Birinci kiçik otaqda şöbə müdiri Zakir Abdullayev və Şövkət xanım Tağıyeva oturdular. Bu otaq həm də böyük otağa giriş idi. Böyük otaqda iyirmiye yaxın əməkdaş çalışırdı. Onların bir qismi ADU-nun fars dili və ədəbiyyatı fakültəsini bitirmiş cavan şərqsünaslar idi. Nisbətən yaşlı nəsil isə bizim “demokratlar” dediyimiz, Azərbaycan Milli Hökumətinin iştirakçıları idi. Burada İranın bütün sahələri; fars dili və ədəbiyyatı, farsdilli ədəbiyyat, mətbuat, tarix, iqtisadiyyat, fəlsəfə araşdırılırdı. Gənc şərqsünaslardan, gələcəkdə elmi potensialı və istedadı ilə tanınacaq Cəmilə Sadıxova, Təyyibə Ələsgərova, Əli Abbasov və b. bu sahədə ilk addımlarını atırdılar.

Bu böyük otağın bir küncündə “T” hərfi şəklində iki stol qoyulmuş və ətrafında üç kişi oturmuşdu. Onlardan Əli Gələvej iqtisadçı, Rəhim Qazi tarixçi idi. Üçüncü şəxs şair Hüseyn Kürdoğlu idi. Təxəllüsündə qoruduğu “kürd” sözünün ardınca Şərqsünaslıq İnstitutuna gəlmiş və XX əsr kürd ədəbiyyatının böyük şairi Abdulla Qoranın poeziyası mövzusunda dissertasiya yazırdı. Dili yaxşı bilmədən elmi tədqiqata girişmək çətindir. Bu mənada onun işi asan idi ki, ensiklopedik bir şəxsiyyət olan və kürd dilini bizə öyrədən Əli Gələvej Abdulla Qoranın “İki yay səyahəti” (du havinə gəşt) poemalarından bir dərs vəsaiti kimi istifadə edirdi.

Diplomumu almışdım, qalmışdı işə girməyim. Pillələri qaçaraq çıxdım. Lakin biləndə ki, İnstitutun direktoru, akademik Əbdülkərim Əlizadə məni işə götürmür, doluxsundum və çıxıb getdim. Əbdülkərim müəllimin bu qərarı şəxsən mənə görə deyildi. O bir tarixçi alim olaraq Azərbaycan Şərqsünaslığında kürdsünaslığa yer görmürdü.

Ədəbiyyat İnstitutunda iş düzəldim. Lakin heç bir ay keçməmiş Əli Gələvej dalımcə gəldi və məni yenə Şərqsünaslıq İnstitutuna gətirdi. O mənə kiçik elmi işçi yeri almışdı.

Beləliklə, nəslində, kökündə kürddən əsər olmayan mən də kürd ədəbiyyatına bağlandım və üç nəfərlə birgə çalışmağa başladım. Lakin mənim bu işimdən nə doğmalar, nə də yadlar razı qaldı.

“Kürd şeirində poema janrı” mövzusunda tədqiqat aparırdım. İxtisasdan imtahan verməli idim. İmtahanı Əkrəm Cəfər götürürdü. O mənim Baba Tahirlə bağlı cavabımdan razı qalmadı və qiymət vermədi. 60-cı illərdə ADU-nun Filologiya fakültəsində Qərb ədəbiyyatı keçilirdi. Biz dörd il Əli Sultanlının bu barədə möhtəşəm mühazirələrini dinləmişdik, lakin İslam şərq ədəbiyyatı tədris olunmurdu. Baba Tahir haqqında ilk məlumatı 1952-ci ildə Bağdadda çap olunmuş “Kürd ədəbiyyatı tarixi”ndən (Mejuy ədəbi kurdi) almışdım. Kitab Baba Tahirlə başlayırdı. Kitabın müəllifi Ələddin Səccadi onu kürd şairi kimi təqdim etmişdir. Sonralar İraqdan Bakıya elmi dərəcə qazanmağa gəlmiş İzzəddin Mustafa Rəsulla professor Mübariz Əlizadə arasında bu mövzuda qızgın mübahisələr getdi və sonda İzzəddin “Avtoreferat”ında onu kürd-fars şairi yazmağa razı oldu. Lakin

Baba Tahirlə bağlı bu mübahisələrin optimal həllini rus sovet alimi Voroyeykina verib. Onun fikrincə, Baba Tahir irandilli xalqların hər birinin, o cümlədən gilək, kürd, həmçinin sadə farsın da şairidir.

Bir gün dedilər ki, İnstituta Moskvadan təzə müdir müavini Böyükağa Hüseynov gəlib. "Fars ədəbiyyatı" mütəxəssisi olaraq fəaliyyətinin başlanğıcında onun təşəbbüsü və məsul redaktorluğu ilə "İran filologiyası məsələləri" məcmuəsi çap olundu. 1966-cı ildə çap olunmuş bu kitabda 18 müəllifin əsəri toplanmışdı. 1980-ci ildə Hüseyn Məhəmmədzadə Sədiq bu müəlliflərdən dördünü: Tahir Məhərrəmov, Əbülfəz Rəhimov, Cəfər İsmayilzadə və qadınlardan mənim, həmçinin kənardan Həmid Məmmədzadə və Abbasəli Quliyevin məqalələrini fars dilinə çevirib İranda "Məsəyel-e ədəbiyyat-e dirin-e İran" adlı kitabda çap etdirmişdir.

İxtisasdan imtahanı bu dəfə məndən Böyükağa müəllim götürdü. Suallar müasir kürd ədəbiyyatından, kiçik hekayə janrından idi. Cavablarım onu maraqlandırdı və mənə "beş" yazdı.

1966-cı ildə Şərqsünaslıq İnstitutu təzə binaya təzə quruluşda köçdü. Ölkələr üzrə bölgünü elmlər üzrə bölgü əvəz etdi. Əli Gələvejin "kürd şöbəsi", kürd qrupu" yaratmaq arzusu ürəyində qaldı. O, "Türkiyə iqtisadiyyatı", Rəhim Qazi "İran tarixi", Kürdoğlu ilə mən isə "İran filologiyası" şöbələrinə paylandıq. İndi bizim şöbə müdirimiz Böyükağa müəllim idi. O, adətən öz kabinetində oturur, bəzən şöbəyə də baş çəkirdi. Şöbə əməkdaşları ilə münasibəti normal idi. Əlibala Hacızadəyə "dostumdu" deyir, arabir xəstələnən Kürdoğlunun get-gəlinə güzəşt edirdi. Şöbədəki qadınlarla münasibəti normal idi. Bəzən ordan-burdan söhbətləri də tuturdu. Mənə qarşı isə bir tələbkərlilik görürdüm onda və bu mənə toxunurdu. Amma şöbədə elmi işə marağı və bacarığı olmayan qadınlar da

vardı ki, onlara heç nə demirdi. Bir gün özümü toplayıb dedim:

- Böyükağa müəllim, niyə elə məndən tələb edirsiniz, onlardan yox.

O gülümsünüb dedi:

- С большого корабля большое плавание.

Şöbədə belə bir qayda vardı. Kimi işdə, kimi evdə ad günü qeyd edirdi. Mən də yaşıma evdə keçirməyi qərara aldım. Yaxşı süfrə açmışdıq. Böyükağa müəllim yoldaşı ilə gəlmişdi. Bir yanında yoldaşı, bur yanında Həmid Məmmədzadə oturmuşdular. Yeyir, içir və ordan-burdan söhbət edirdilər. Söhbətlərinin bir məqamını xatırlayıram. Söhrab Tahirin bölünmüş Azərbaycanın faciəsini əks etdirən o iki misrasının təsiri altında idilər:

*Yarı bölünməkdən elə qorxmuşam,
Çöpü də ikiyə bölmərəm daha.*

Onun ikinci dəfə ailə qurduğunu deyirdilər. Lakin mən onun öz uşaqlarına istiqanlı münasibətini, kiçik qızının əl işlərini gətirib şöbədə necə iftixarla bizə göstərdiyini görmüşdüm.

Böyükağa müəllim kürd ədəbiyyatının tədqiqinə təbii baxırdı. Hətta müasir kürd ədəbiyyatında poema janrının fars ədəbiyyatına nisbətən üstün inkişafa malik olduğunu deyirdi. Böyükağa müəllimin xatirə kimi saxladığım "XX əsr fars şeirində ənənə və novatorluq" monoqrafiyası və doktorluq dissertasiyasının avtoreferatına yazdığı avtoqraflar çox yüksək epitetlərlə bəzənmişdi.

Şərqsünaslıq İnstitutu konfransa hazırlanmışdı. Moskvadan gələn nümayəndə heyətini qarşılamağa aeroporta Böyükağa müəllim getmişdi. Bu onun son gedişi idi. O vaxt onun İnstituta gəlişini də biz qəfil eşitmişdik. Gedişi də qəfil oldu. Ruhu şad olsun, qəbri nurla dolsun!